

Hartmut Rosa

Vallás és demokrácia

HARTMUT

Fordította
Görföl Tibor

ROSA

Vallás és demokrácia

*Rezonanciaelméleti
megfontolások
a nyilvánosságról*

A könyv megjelenését a kiadói program keretében
a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Nemzeti
Kulturális
Alap

A fordítás a következő művek alapján készült:

Hartmut Rosa: *Demokratie braucht Religion*.

© 2022 by Kösel Verlag,

a division of Penguin Random House Verlagsgruppe GmbH,

München, Germany

Hartmut Rosa: *Leerer Echoraum oder transformatives Antwortgeschehen?*

Resonanztheoretische Überlegungen zum Verhältnis von

Öffentlichkeit und Religion. In *Öffentlichkeiten*.

Innsbruck/Wien, Tyrolia, 2018

Charles Taylor: *Preface*. In *Democracy Needs Religion*.

Cambridge (UK) / Hoboken (USA), Polity Press, 2024

No part of this book may be used or reproduced in any manner
for the purpose of training artificial intelligence technologies or systems.

This work is reserved from text and data mining

(Article 4(3) Directive (EU) 2019/790).

Hungarian translation © Görföl Tibor, 2025

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2025

Utószó © Görföl Tibor, 2025

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 355 7

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!

Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu

és a facebook.com/typotexkiado oldalon értesülhet.

Typotex Kiadó

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók

és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Németh Kinga

Felelős szerkesztő: Juhász Emese

Szerkesztette és tördelte: Leiszter Attila

Borítóterv: Somogyi Péter

Nyomta és kötötte: OOK-PRESS Nyomda, Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

ELŐSZÓ

Korunk civilizációja soha korábban nem látott mértékben vonta ellenőrzése alá a természeti környezetet. Egyre inkább tudatára ébredünk mind a környezet emberi uralásának, mind lehetséges (és katasztrofális) veszélyeinek. Csakhogy igen nehéz leépítenünk a világhoz fűződő instrumentális viszonyulásunkat.

Nem csupán arról van szó, hogy ragaszkodunk ahhoz, amit elértünk. Ez a természettel kialakított viszony látványos fejlődést eredményezett, s egyre több olyan árut és szolgáltatást bocsátott rendelkezésünkre, amely fontos számunkra. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy ha már elhelyezkedtünk a fejlődés vágtazó lovának nyergében, nagyon nehéz leszállnunk.

Az előző évtizedben kiadott úttörő könyveinek lapjain Hartmut Rosa elénk tárta társadalmaink és gazdaságaink néhány olyan vonását, amelyek igencsak megnehezítik, hogy új utakat kezdjünk járni. Az egyik legfontosabb ilyen vonást „dinamikus stabilitásnak” nevezi: a mai ipari társadalmak csak akkor tudják megőrizni állandóságukat, ha növekednek, és egyre gyorsabb ütemben haladnak előre.

Ez a tendencia elválaszthatatlan a globalizált kapitalista gazdaságtól. A globalizáció lehetővé teszi, hogy olcsóbban állítsunk elő és adjunk el termékeket, természetesen több vásárlónak is. Mi, a gazdag nyugati országok polgárai úgy tudunk élni ezzel a lehetőséggel, hogy egészében vagy részben a kevésbé jómódú ázsiai országokba helyezzük át a termelésünket. Ehhez azonban hatalmas összegeket kell befektetnünk a szállításba: konténerekre, hajókra, kikötőkre van szükségünk. Másik különben gazdaságunk szép lassan leáll – amit pontosan megfigyelhettünk a világiárvány után, amikor hiányok és problémák jelentkeztek az ellátási láncban. A kereskedelmi fejlődés kikényszerítette a szállítási eszközök fejlesztését.

Ám a fejlődés nem csupán ilyen módon idéz elő további fejlődést. A gazdasági növekedéssel párhuzamosan egyesek szakmai képességei iránt viszonylag csökkenni kezd a kereslet, másféle képességek iránt pedig növekszik. Az embereket át kell képezni (vagy új munkapiaci szereplőknek kell elsajátítaniuk az új kompetenciákat). Ha a gazdaság nem tartja a lépést ezen a területen, nemcsak visszaesés lehet a következménye, de a munkanélküliség mértékének emelkedése is, amit széles körű elégedetlenség követhet, veszélyeztetve a társadalmi és politikai stabilitást.

Így tehát a növekedés további növekedést kényszerít ki. E téren rendszerszintű mechanizmusok működésének lehetünk tanúi. És a szubjektív vonatkozásokat még meg sem említettük: a tömegtermelés arra csábíthat minket, hogy egyre több mindent szerezzünk meg

magunknak, bútorokat, könyveket, hanglemezeket, okostelefonokat; az olcsó légi közlekedés arra késztet, hogy olyan egzotikus helyekre menjünk nyaralni, amelynek felkeresése addig meg sem fordult a fejünkben.

Hartmut Rosa áttekintette e folyamatok néhány negatív következményét. Ha több mindenre nyílik lehetőségünk, akkor hajlamosak vagyunk jóval több dologba belefogni, többet utazunk, többféle feladatot vállalunk. Közben állandóan időzavarral küszködünk, túlterheltek vagyunk, és próbáljuk utolérni magunkat, igyekszünk nem lemaradni. Tennivalóink listája olyan hosszú, hogy gyakorlatilag lehetetlen elvégezni mindent, amit tartalmaz. Emiatt gyakran lép fel kiégés, amely korunk igen elterjedt rákfeneje.

De a sajátos pszichés katasztrófákon, így a kiégésen túl Rosa arra is fel kívánja hívni a figyelmünket, hogy mindeközben elrekesztjük magunkat a legmélyebb, legfontosabb emberi teljességtől. Miközben eszelősen ellenőrzésünk alatt próbálunk tartani mindent, már nem vagyunk megszólíthatók, nem érint meg minket a világ, amelyet megtapasztalunk; nem szólít meg minket például a zene, a költészet vagy a képzőművészet. Nem nyugöz le minket, amit a természetben látunk és érzünk, nem ragadnak meg a környezet illatai, sem a szántóföldeken, sem az erdőkben. Hartmut Rosának megvan a saját kifejezése erre a hiányzó tapasztalatra: „rezonanciának” nevezi; a fent említett tapasztalatok rezonálnak bennünk, *átérezzük* az affinitást.

Most már talán érteni kezdjük, miért azt a címet viseli ez a könyv, hogy *Vallás és demokrácia*, s miért ezekre a fogalmakra helyezi a hangsúlyt a szerző.

Elsőként vegyük a „demokráciát”. Ez a kormányzati forma, amely rendkívül fontos és becses számunkra, akik benne élünk, miközben szemlátomást fenyegetésnek van kitéve, mind kívülről (Putyin), mind belülről (Trump és a hasonszórúek másutt), csak akkor működőképes, ha a polgárok figyelmesen és őszintén meg tudják hallgatni egymást, s megértik, hogy mit éreznek, mire törekcsenek és mitől viszolyognak a többiek. Jóllehet a nyilvános „vitákban” sokféle vélemény elhangzik, egyre kevesebbekben van meg a készség arra, hogy tényleg meghallgassanak másokat, és megnyíljanak arra, ami a másik belső világában zajlik. A politika szellemisége polgárháborús színezetet kezd ölteni.

Napjainkban, amikor tömegesen indulnak útra menekültek, és komoly erőfeszítések történnek az alkotmányosan rögzített jogokhoz és egyenlőséghez kötődő morális igények kielégítésére, az a központi kérdés, hogy ki igazán tagja valamely közösségnek, kik tekinthetők valódi amerikaiaknak, vagy hamisítatlan elsőrendű amerikaiaknak, franciának, angolnak, québecinek, magyarnak, és így tovább. Egyre több az indulat és a gyűlölet, ezért fokozott mértékben szükségünk van „figyelmes szívre”, mely kifejezést Rosa Salamon királytól kölcsönzi.*

* Az idézet forrása 1Kir 3,9; a Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliájában (2014): „Adj azért a te szolgálódnak engedelmes szívet, hogy tudja kormányozni népedet, különbséget téve a jó és a rossz között” – *a szerk.*

A címben szereplő második fogalom a „vallás”. Talán a vallás lenne az egyetlen szféra, ahol megszülethet a rezonancia. Biztos vagyok benne, hogy Rosa nem így gondolja. A kifejezés alkalmazásának még van némi provokatív éle; kétségtől sok olyan ember él ma, aki rezonál például a természettel, de tudatosan hátat fordított a vallásnak, vagy soha nem is volt vallásos. Miről beszél tehát Rosa? Lehet, hogy tévedek, de a következőképpen értem, amit mond: azt a hívő és nem hívő emberek részéről olykor egyaránt osztott nézetet kívánja megkérdőjelezni, miszerint éles határvonal húzható a vallás és a hitetlenség közé. Az az elfogult tisztelet, amelyet egy „szekuláris” ember érezhet az őserdő szélén, egyáltalán nincs is annyira messze annak a hívőnek az állapotától, aki elfogult tisztelettel lép be a chartres-i székesegyházba. Ha valaki csak ritkán megy templomba, de karácsonykor részt vesz az éjféli misén, nehéz megmondani, mit él át: tapasztalata valahol a vallási és a nem vallási szféra határán helyezkedik el.

A könyv üzenete tehát így foglalható össze: korunk demokráciáiban élő polgárok, figyeljenek – önmagukba zárkózó, önmaguknak is ártó megszállott cselekvésformáikra (az irányítás, a fejlődés, a *több* hajszolására) csak akkor találnak gyógyírt, ha megnyílnak arra, hogy rezonáns tapasztalatok megszólítsák Önöket.

Charles Taylor

